

Hagyományok és választások

Albert Gábor: *Vonzások és taszítások. Esszék és eszmék*

Pont Kiadó Kft., 2017

A fenti címben Albert Gábor ötletét vettem kölcsönbe: Johann Wolfgang Goethe regénye, a *Vonzások és választások* Albert Gábor-i parafrázisát (*Vonzások és taszítások*) utánoztam. Az író témaválasztásához, sokoldalú íróegyéniségéhez a magyarsághoz hű elődök és a jellegzetes sorsok illenek. (Emigrációk, kudarcokban bővelkedő helytállások, kitelepítetések, népességünket fenyegető veszélyek és így tovább.) Tanulságosan ír a negyvennyolc-negyvenkilences szabadságharc nevezetes külföldre menekülői közül Szemere Bertalanról és Lázár Vilmosról. Küzdelmes életük, közéleti szereplésük felől idézi meg XIX. századi zeneművészetünk kiválóságait Erkel Ferencről, Liszt Ferencről szólva. Tanúskodik a máig viták keresztjében álló nagy irodalomszervező és nyelvművelő, Kazinczy Ferenc önfeláldozó harcairól: irodalomtörténet-írásunkat kezdeményező műve, a *Tübingeni pályamű*, a *Fogságom naplója* és kötetekre rúgó levelezése fölér egy voltaire-i közíró-egyéniség munkásságával. Trianonnal és a magyarság lélekszámának vesztes fegyverével, „Bölcs és balgatatag őseink” tanulságos tetteivel Ilyés, Fekete Gyula, Veres Péter, Németh László és Csoóri Sándor emlékéhez méltón foglalkozik.

Most, hogy 2017 novemberében Albert Gábor személyét elvesztettük, s az ő nevét emeljük magasra, szeretném őt olyasféléképpen jellemezni a maga *értékőrző* és *-fölfedező* mivoltában, mint ahogy ő választotta meg és ismertette a maga példamebeteit. A Kádár-korban kockázatvállaló bátorsággal vetette föl nyilvánosan ma is égető sorskérdéseinket, például népességfogyásunkat, akárcsak a náci Né-

metországgal való, részbeni megalkuvásunkat. (Csak részbeni, mert milyen szövetséges az, amelynek hadai megszállják a másikat.)

Mélyrehatón köze van Albert Gábor-nak a történelemhez, a politológiához, ötvenhathoz, a jogfilozófiához, az irodalomhoz, a magyarságtudomány erkölcsileg is, jogilag is megoldatlan kérdéseire. Kultúrhistoria: ebben az általa művelt, sokágú tudományban benne foglaltatik mindaz az ismeret és gondolat, amelyet lélektani érzékenységgel megnyilvánuló esszéistaként, igazságkereső publicistaként s nem utolsósorban szépprózairóként reánk hagyott. A *Vonzások és taszítások* – különös tekintettel a kötetzáró esszére (*Hajótörökként a tengeren*) – nemzetünk folytonos gondozást igénylő, alighanem legfőbb értékéről, a kultúráról ad mélyen szántó meghatározást. Itt mondja ki az ígét arról, hogy mit nem szabad véletlenül sem kihagyni, amikor a kultúra fogalmát értelmezzük. Idézi Andorka Rudolf definícióját: „A kultúra fogalmába tartoznak az ember alkotta tárgyi környezet, a hétköznapi és tudományos ismeretek, az irodalom, művészet és zene, végül, de nem utolsósorban a társadalom viselkedési formái és az azokat alátámasztó értékek.” – „Mi hiányzik ebből?” – kérdezi Albert Gábor, és így válaszol: „Minden kultúra csúcán szellemi csoda áll: a nyelvek.” Ezzel mélyen egyetérték, de nekem egyéb alapvetések is hiányoznak az, úgy lehet, kiragadottsága miatt csonka Andorka-idezetből. Hiányzik belőle elsősorban a *lelkület*. Albert Gábor idézi Jakob Burckhardt svájci történelemfilozófust: „Csak a lélek belső hajlandóságával magyarázható

mindezek sikere, a léleknek azzal a törekvésével, hogy szavakba öltöztesse a gondolatokat.” Magyar lelkület: érzelmi viszony szent királyainkhoz, elődeink sikereihez és balsikereinkhez, értékeinkhez és veszteségeinkhez, a magyarok közösségéhez. Ez nem csupán a nyelv gondolat- és érzelmeleközvetítő jellege miatt nélkülözhetetlen. Azért is, mert a spirituális értékek nélkül kirekesztődnének a vallások, melyekben hiszünk, vagy sem, de nélkülük nem létezne kultúra, erkölcs, megindító művészet. Spiritualitás nélkül nem képzelhető el az antropológia tárgya, maga az emberi lény, s a közösség fogalma is végzetesen leszűkülne. Márpedig – ahogy Albert Gábor írja helyesen – „a kultúra mindig közösségi értékeket, célokat szolgál”, a család kis közösségétől a munkaközösségeken át a nemzetekig, a népközösségekig és az emberiségig. A kultúra emeli ki az emberi lényt az állatvilágból, s tölti meg lényegi tartalommal a civilizációt. Albert Gábor a kultúra nemzetalkotó szerepét hangsúlyozza: „A nemzet a kultúrában konstituálja magát.” Gyönyörűnek tartom, hogy miközben minden kultúra nemzeti kultúra, bármely nemzethez tartozunk, a többi kultúráját is a sajátunknak érezzük, amikor áldásaiban részesülünk: a világirodalomban, mely a legjobb minőségükben reprezentált nemzeti irodalmak összessége. Elsősorban saját kultúránkban élünk, de az emberiség közös műveltsége nélkül ez bajosan született volna meg, és zártságában szegényes, kezdetleges volna. (Képzeljük el irodalmunkat már a kezdetén a Biblia és annak zsoltárai, a latin nyelvű Mária-himnuszok, Szophoklész vagy Aiszóposz hatása nélkül; s milyen sivár volna modern irodalmunk idegen hatásokat nélkülözve.) A kultúrának megvan a saját alapjuk és jellegük, de egymásra hatásuk épp annyira fontos, mint őseredetük és helyi sajátosságaik. Jobb példa alig van erre, mint Albert Gábor könyvének egyik legizgalmasabb hőse, Kazinczy Ferenc irodalmi és nyelvtudományi tevékenysége. Voltak tévedései, de nem-

csak „hígította” nyelvünket, ahogy némelek vádolják őt, hanem gazdagította is. Nagymértékben fölhasználta a magyar nyelv rejtett értékeit, képzési lehetőségeit, szóösszetételeit, részben már meghonosított idegen idiómáit és regionális néprajzi ízeit. Roppant európai műveltségét, magyarságismeretét (erdélyi, dunántúli és az ország egészére kiterjedő) tájékozottságát arra használta, hogy magyarabbá és európaibbá tegye, Kármán Józseffel szólva „csinosítsa” nemzeti nyelvünket, kultúránkat. Innen erednek életre szóló harcai, vitái, megtámadtatásai, és ez sodorta őt az ízlésdiktátorság vádjába. Emberi nagyságát annak köszönhetjük, hogy hatalmas szervező egyéniségével hatni tudott a sokaságra. Technikai szempontból, mondhatni: ókori, középkori eszközökkel. Kézrel írt levelekkel, amelyeknek nagy része a nemzetért szóló röpirat szerepét töltötte be. Csatázott a tudományos fórumok nyomtatott és sokszorosított formáiért is – folyóiratokért, könyvekért, a korszakhoz képest csodás eredményekkel –, de ez az újításra termett előőrs-ember úgyszólván parittyával harcolt a Napóleon-korabeli nagyagyúk ellen a vetélytársakban bővelkedő irodalmi életben, amelyet ő, a törekeny, kis ember alapozott meg kifogyhatatlan becsvágyával, jégtörő hajóhoz hasonlítható konokságával. Mindez annak a hat és fél évig tartó börtönnek hendiikepjével súlyosbítva képzelendő el, amellyel I. Ferenc, az abszolutista császár sújtotta a Reformátorok Titkos Társaságában végzett szabadkőművesi szervezkedéséért. Nem kevésbé fájhattak neves, értékes és kevésbé értékes pályatársaival folytatott elvi csatáiban szerzett sebei. Sokan ma sem bocsátják meg neki, hogy egyik legjobb követője, Kölcsey az ő tanításainak szellemében bírálta meg a kor két költői géniuszát, holtában Csokonait, életében Berzsenyit. Kazinczynek a Vitéz Mihály sírja fölötti gyászbeszéde ürügyén támadt Árkádia-pör, majd Berzsenyi költői elhallgatása a legsúlyosabb vád, amelyenél fogva jövátelhetetlen károkat okozó

doktrinernek tartják számosan. Pedig mindkét nagy költőnket becsülte, és igen fájlalta Berzsenyi barátságának Kőlcsey szigora miatti elvesztését. A nyelvújítási mozgalomban személyes ízlése vitte jégre a *fontebb stíl* elvének részletkérdéseiben. Egy ember általában nem elég a közízlés megreformálásához. Albert Gábor föleleveníti, hogy például *pillangó* szavunkat közönségesnek vélte, s csak a *lepkének* akart zöld jelzést adni. Kazinczy félrefogásait a közízlés és az irodalmi gyakorlat, Vörösmarty, Petőfi nyelvi zsenialitása szűrte ki (Szarvas Gáborék letisztulást hozó érvelésével megtámasztva), de így is több ezer nyelvi köznyelvi és tudományos szavunkat, kifejezésünket köszönhetjük neki.

S hogy is állunk szabadkőművesi voltával, amely hat és fél évi börtönbe (az első ítélet szerint halálbüntetésbe) sodorta? Nemrég jelent meg Raffai Ernő újabb kötete a szabadkőművesség történetéről, és bizony Kazinczyt is erős vádakkal illeti a saját szakmájában rangos tudós. Raffai jobban tudja, mint én, hogy – például az első világháborúba minket, magyarokat behajszoló – nagyhatalmak hogyan táncoltatták meg az emberiséget, s vitték Trianon végzetébe hazánkat. Am hogy Kazinczy szabadkőművesként egy nemzetközi méretű, maffiaszerű összeesküvés eszköze lett volna, s a nemzeti kultúra tönkretételének szándékával végezte életét kockáztatva kultúraszervező munkáját és nyelvújító mozgalmát, azt irodalmárként visszautasítom. Albert Gábor, a gondolkodó és moralista mintha egy másik Kazinczy Ferencről beszélne, mint Raffai Ernő. Makulátlan jellemű, a honért minden áldozatot és a munka nehezét vállaló férfiúnak mutatja be a költő-nyelvtudóst. Írói tettei, elsőrangú epigrammái, s ahogy Albert Gábor mutat rá, a XX. század második harmadáig lappangó *Fogságom naplója* (Nemes Nagy Ágnes is szépen méltatta) és értékekben páratlanul gazdag levelezése nem lehet egy olyan általánosítás áldozata, mely szerint minden szabadkőműves ártalmas, így Kazinczy is az. Nem

csak a XIX. században, később is teremttek olyan nagyszerű szabadkőműves lángelmék, mint Széchenyi vagy éppen Kosztolányi. Kazinczy egyéni teljesítményeit kell értékelni, nem fiatalkori helykeresését a felvilágosodás korában, amely őt a „pá-holyba” vezette.

Csak röviden térek ki a könyv szabad-sággharcos emigrációval végződő két hőstörténetére, a Batthyány-, majd a Kossuthkormány belügyminiszterére, Szemere Bertalanra és a hadügyminiszter Mészáros Lázárra. Mindketten emlékiratot hagytak az utókorra, információkban gazdag, megrendítő és írói erényekben sem szűkölködő műveket. Belőlük a reformkorban felnőtt, negyvennyolc-negyvenkilences magyar citoyen-értelmiségről szerezhettünk bőbeszédű tudásanyagot. Szemere, aki úti rajzaival már a forradalom előtt írói rangot szerzett, Albert Gábor szerint „a magyar irodalom fekete báránya”. Pedig „*Naplója* és útirajzai alapján a XIX. század romantikába hajló irodalmának egyik klasszikusaként kellene számon tartanunk” a művelt és radikális politikus. Mészáros Lázár ugyan csak szeretni való egyéniség, s kellemesen meglepődve olvasom, hogy sok humorral megáldott ember volt. Nem az a zord, mundérügyek külsőségeivel foglalkozó, szemellenzős katona tehát, akinek Petőfi bravúros disztichonokban megírt verse, a *Nyakravaló* állítja elénk. Kettőjük története nem alakult szerencsésen: két nagy jellem ugrott egymásnak egy apróság miatt, mert félreismerték egymást s a közös célhoz méltatlan helyzetet. Alighanem Mészáros Lázár humorérzékének is köszönhető, hogy nem lett nagyobb baja a forradalmárhoz illő nyitott gallért viselő költőnek.

A hadügyminiszter pedig nem csak erről az összeütközésről híres. Az emigrációban, *in effigie* végrehajtott halálos ítéletével a nyakában, élénken tartotta a kapcsolatot külföldre menekült társaival, különösen minisztertársával, Szemere Bertalannal. Két évig Amerikában próbált magának megélhetést teremteni, és meglehetősen fölkészültséggel fogott neki vállalkozásához.

Gyümölcsstermeléssel, növénynemesítés-sel foglalkozott, de házának leégésével és tetemes adósságaival csak a könyörületes farmerek és hozzá hasonlóan külföldre szakadt hazánkiai segítségével sikerült túlélnie nincstelenségét. Az osztrák császár 1857-ben közkegyelmet hirdetett a szabadságharc utáni megtorlás túlélőinek, de Mészáros visszautasította az ajánlatot. Csak meghalni tért haza, engedve a rokoni, baráti unszolásnak. Ezzel is addig várt, amíg régóta húzódó amerikai állampolgársági kérelme nem teljesült, s így függetlenséget nem szerzett a „megkegyelmező” császárral szemben. Nagy jellem volt, és emlékirata – hála fordulatokban bővelkedő élettörténetének és íráskészségének – több mint dokumentum: főlemelő olvasmány.

Albert Gábor életében utoljára megjelent művéről, a *Vonzások és taszítások* című tanulmánykötetéről elmondhatom: történelmi és irodalmi tárgyú írásainak egyik legkiérleltebb, régebbi kutatásait újakkal kiegészítő, összefoglaló gyűjteménye. Szerteágazó érdeklődésével is igen következetes a maga értékőrző és értékteremtő tevékenységében. Szakértelméből és honfíúi hűségéből következik mindez. Visszatérően foglalkozik nemzeti múltunknak azon hőseivel, akiket régóta tisztel, s akikről joggal találja úgy, hogy hajlamosak vagyunk megfelejtkezni róluk, holott sok veszélyt, lemondást s főként tettet vállaltak nemzetünkért.

Új megvilágításba helyezi Albert Gábor az 1945 utáni idők egyik elhanyagolt, pedig nagyon fontos mozzanatát (*Magyar felelősség – német szolidaritás? – Megkondul a hidasi harang*). Ezúttal nem valamely kiemelkedő személyről, hanem egy népcsoportról szól: a múlt század negyvenes évtizedének második felében kitelepített, háromszázezernyi német hazánkfiának sorsáról s ennek etikai megítéléséről. Valljuk be, ahogy ezt Albert Gábor is megteszi. Történelmünk „kínos ügyeinek” egyikéről van szó. Német nevű hazánkfiainak száműzése, általános megbélyegzése és

üldözése nemzeti önkritikát (is) követel. (Kelet-Magyarországon 1944 utolsó hónapjaiban az orosz megszállók már megkezdték a sváb lakosság Szibériába hurcolását.) A tanulságok alapos feltárása azonban még várat magára. Ahogy Albert Gábor sorakoztatja föl érveit – történelmi tényeket hagynak figyelmen kívül.

A tanulmány alcímében említett hidasi templom harangjának búcsúkondulása 1934-ben jelentette be, hogy a baranyai Hidas község utolsó magyarja is meghalt. A falu nemzetisége színtiszta németté vált. Ami nekünk gyászt, az a náciknak propagandaeszközt jelentett: jó alkalmat a „Lebensraum”, a teuton *élettérelmélet* igazolására. Ami az egyik nemzetnek fáj, az a másiknak diadalmas mosolyt csalt a szájára. A kor magyar értelmisége, elsősorban a népiek, intó jelnek vették ezt Fülep Lajos kezdeményezésével, Illyés, Kodolányi, Németh László és mások megszólalásával. A nemzetek és nemzetiségek között nem születhetett meg a kölcsönös tolerancia. Az ideológiát a hitlerista propaganda táplálta a németiségbe. A magyarság 45 utáni viselkedését ez is meghatározta. A jelekből én úgy látom, hogy az 56-os magyar menekültek befogadása és a „kelet-európai piknik” óta sem szilárdult meg az egyenjogúságon és jóakaraton nyugvó barátság. A mai német vezetés (és nem a német nép!) úgy kezel minket, ahogy az nem Európa egyenrangú szövetségeseihez illik. Inkább az első világháborúba sodró monarchia osztrák politikusa-ira emlékeztet.

Albert Gábor érveiből világossá válik, hogy amikor a magyarságnak éppen elég lelkiismereti önvizsgálatra volt szüksége a háború végétől (akár a magyar katonák oroszországi bevetése, akár a holocaustot illető felelősségrészünk ügyében), akkor kockára tettük a kárhozatos, máig sem visszavont beneési dekrétum, a magyarokra ráfogott „kollektív bűnösség” elleni legjobb érveinket. Albert Gábor emlékeztet: ahogy a holocaust megsemmisítő táborait, úgy a némettelenítést sem mi találtuk ki.

Nagyhatalmak erópolitikai játszmáinak eszközeivé tették minket a háború után is. Találtak ehhez is bármire kapható magyar végrehajtóembereket. Az ilyenek ma is nemzetrontó döntésekre vetemednének, ha hatalomra kerülnének.

1944 végétől, a debreceni kormányt befolyásolva kényszerített minket a szovjet hatalom (kelet- és nyugat-európai szövetségeseinek jóváhagyásával) a hétszáz-ezernyi sváb lakossággal szemben olyasféle bűnök elkövetésére, mint amilyeneket ők követtek el velünk szemben, amikor magyar hadifoglyok és civilek százezreit hurcolták Keletre. A harcok elültével a baloldali ellenpártoktól erőszakosan befolyásolt Tildy-kormány próbált enyhíteni a magyarságot sújtó ítéleten, de sikertelenül. Kiszagdák, demokraták, írástudók kikezdehetetlen érvelései sem segítettek. Albert meggyőzőn bizonyítja: korántsem egészében „magyar bűn” a háromszázezer magyar állampolgárságú német hazánkfiaának elűzése. Szovjet politikusok, magas rangú katonatisztek és az újrászerveződő – bár más elnevezés alatt működő – Kis antant-hívek és nyugati bologató Jánosok műve volt a kiszuppolás, a mindenható Sztálintól voltaképpen rettegő magyar „internacionalista” stréberek (moszkoviták és hozzájuk csapódó „spanyolosok” s egyebek) készséges hozzájárulásával. Nem utolsósorban vörössé átvedlett zöldinges politikai bűnözők részvételével.

Az is igaz: a magyarországi németeknek voltak vétkes egyedei, az eleve romlott magyar törvénykezést is fölülíró Waffen SS-nek a hitlerizmust kiszolgáló tagjai, hazánkat német kézre átjátszó érdekemberei. Ám ha képesek vagyunk belátni, hogy mekkora önsorsrontó erkölcs-telenség volt országunk hitleri megszállása évében és a tomboló nyilas éra idején a zsidó hazánkfiainak üldözésében való részvételünk főként vidéken, akkor a németek deportálása is *nagyon, de másképpen* sajog, mint Trianon, amelynek tisztán az áldozatai voltunk. A hazai, dolgos németység kitelepítésével ránk mért csapásnak nem-

csak elszenvedői, hanem erkölcsi vesztesei is lettünk, s ezt a bolsevisták és csatlósaik aduként vágták ki a tárgyalóasztalra, ha volt ilyen. 1944 márciusától, néhány kivétellel, rászédett balekok voltak politikai és katonai vezetőink: védtük német megszállóink állásait, visszavonulási út- és vasútvonalait, amelyeken a rekvirált magyar javakat nyugatra szállították. Cserébe szőnyegbombázást kaptunk nyugatról, tankhadosztályok és sztalinorgonák pergőtüzét, polgári lakosainkat fosztogató, málenkij robotra ítélt erőszakot keletről. Mindez igaz, ám van még néhány elhanyagolt apróság, amelyet Albert Gábor történészként és Bibó István-i szellemű jogfilozófusként megvizsgál.

Diplomáciai csúsztatásokról és „internacionalista” propagandaszólamok hamiságáról van szó. Minden összeesküdött ellenünk azért, hogy mi legyünk a második világháború első számú fekete báránnyai. Utólag is úgy kezelnek minket Európában, mintha német lakosságunk ellen mi találtuk volna ki az áttelepítési intézkedéseket. Mintha nem szovjet ukázokat hajtottunk volna végre, sok helyütt vonakodva, számos esetben a német családokat, esetleg rokonokat elbújtatva. Az ellenünk felhozott érvek úgy hangzanak, mintha a Volksbundba lépett németek mind ártatlanok lettek volna megszállásunkban, identitásunk elleni merényleteikben. Mintha nem a németek fogták volna le s adták volna át nyilas hóhérainak történelmünk egyik leghősiesebb fiát, a vezetésre legalkalmasabb magyar demokratát és hazafit, Bajcsy-Zsilinszky Endrét. „Egyetlen német katona fontosabb, mint egész Budapest” – nem felejtettem el ezt a környezetben szörnyűkődve idézgetett mondatot öt éves koromból.

A zsidóüldözés és a magyar hadifoglyok százezreinek, a Kárpát-ukrajnai lakosság nagy részének Szibériába telepítése vagy a szlovákiai magyarokat nyomorító „lakosságcserék” óta kísértetiesen ma is minden jóérzésű magyarnak szégyenletesen és fájdalmasan hangzik a „bevago-

nírozás”. De a maga brutális módján végrehajtott „svábtalanítás” történelmi botrányának végcélja – nem szépítésből vagy mentségkeresésből, hanem árnyalásul mondom Albert Gáborral együtt – *nem* a megsemmisítés volt. Egy erkölcsileg nehezen értelmezhető „tisztulásnak” nevezett átrendezés volt a célja. Olyasmi, mint a szlovákiai magyartalanítás. A „lakosságcserének” nevezett ítélet-végrehajtásban harmincezer magyart zsuppoltak át csak Csehországba, az ismét megcsonkított Magyarországra még sokkal többet. Határainkon innen és túl volt még jó néhány alattomosan kitervelt, embertelen döntés országunk elképesztően túlozott megbüntetésére. Ilyen volt a „bűnös nép” címkézése mellett az „utolsó csatlós” máig le nem mosott, kétségbe vonható megbélyegzése. S még nem említettem a magyarok fölötti, legalább *hétszeres* jugoszláviai „visszavágást”, azaz bosszút a partizánok elleni, megtorlásra, bosszúra hivatkozó délvidéki bűneinkért. Nem említettem a romániai magyarok és németek elleni, rafináltan elkövetett intézkedéseket (kényszermunkára hurcolást, börtönt és egyebet) vagy az Ausztriának érthetetlenül odaajándékozott, Burgenlandhoz csapott színmagyar falukat, kisvárosokat. Vajon az első nagy háborút ránk erőltető, majd a háború előtt erőszakkal „első csatlóssá” tett Ausztriának hogy lehettek határrendező követelései velünk szemben? Hol a közös mérce vele és az 1944 márciusa utáni Magyarországgal? Egyáltalán: „bűnös nép” az osztrák, vagy csak mi vagyunk azok? Hogy lehet ezt megítélni? Sorolhatnám még hosszan, mi minden kiált nemzetünk igazságtételéért, de ez sem teszi jóvá a hazánknak rengeteg értékét – hazafiaként – adó német kisebbség „kollektív bűnös-ként” való kifosztását és kitelepítését.

Utólag visszatekintve, némiképpen groteszk jelenségekre is fölfigyelhettünk. Saját tapasztalatom volt a hetvenes-nyolcvanak években, hogy a főváros környéki, svábok lakta falvakban lakodalom idején

milyen autócsodák vonulgattak felvirágozva menyegző idején. Nos, a 45-ben húsz kilós csomaggal kiebrudalt svábok hazalátogattak „szerencsésen” itthon maradt rokonaikhoz, és büszkén mutogatták nekik nyugatnémet rendszámú Mercédeszeiket, Audijaikat, Porschéikat a magyar átlagfizetésűeknek, akik jó, ha hozzájutottak egy-egy kétütemű autóhoz, műanyag Trabanthoz vagy fával fűthető Zaporozsec-hez. A mercisek így poénkodtak budaörsi, budakeszi vagy pilisvörösvári hozzátartozójukkal: „Ezt az autót te csináltad? Ügyes kezed van!”

Albert Gábor nem a komikus fejleményeket vizsgálja. Jogfilozófiai komolysággal mutatja ki, hogy a „német nevéek” durva kategorizálása micsoda sorscsapásokat jelentettek tiszta „véletlenségéből”: még zsidók is közéjük keveredhettek, nem beszélve az évszázadok óta vegyes házasságok által a magyar nemzettestbe beolvadt, anyai ágon vérségileg is a magyarsághoz tartozó családokról. Megtörtént az a szörnyűségesen groteszk jelenség, hogy a poznani főokostól „kollektív bűnökben” elmarasztalt magyarokkal úztték el hazánkból a még nagyobb „kollektív bűnökkel” vádolt németeket. Agyrém ez, amelyet nekünk, a trianoni és párizsi szerződések áldozatainak kellett volna visszakézből elutasítanunk. Megkötött kézzel ez nem volt lehetséges. Érdeemes arról is tudnunk, hogy a németek elleni, kényszerűségében is botrányos eljárásunk egy *náci-ellenes*, főként értelmiségi mozgalom folytatásaként csapott át erkölcsi ellentétébe. A harmincas évek értelmisége, főként a népi írók, szociográfusok többsége, németellenes, pacifista szellemű írásokkal kezdeményezték szellemi ellenálló tevékenységüket, sajnos az erőviszonyok és a maximalista módon, bután táltal irreverenda szólamok miatt kicsiny hatásfokkal. (A régi Nagy-Magyarország hatvannégy vármegyéjét visszakövetelni kritikátlan-ság volt.) Ám demokratáink fölléptek a németesítés ellen, polgári társadalmat követeltek a fasizmussal szemben. Az 1937-es

Márciusi Front, majd a negyvenes évek elején a Történelmi Emlékbizottság a nemzeti önvédelem és az antifaszizmus fóruma lett. 1942. március 15-én a fővárosban tömegtüntetés szerveződött, tíz- és tízezrek vonultak a Himnusz-t énekelve a Petőfi- és a Kossuth-szobor között. 1945 tavaszától Rákosiék ettől az erkölcsi tőkétől is megfosztották a háborúból vesztesként kikerült, bűnös népek gyalázott magyarságot. A baloldali érzelmű demokraták, akik együtt meneteltek a keresztény elveket

vallókkal, hamarost Rákosi leggyűlöltebb ellenségei lettek, s a „szalámpolitika” vádait ők is megkapták a szovjet fegyverekkel megtámogatott bolsevista diktatúrától.

Albert Gábor moralistaként teszi fel föl kérdését: *létezik-e jogos bosszú?* Válasza: *Igazságos bosszú nincs. A jogi döntés igazságszolgáltatás: az egyenlő mérce elvén kell nyugodnia. Ezt a tanulságot is le kell vonni borzalmakban bővelkedő XX. századi történelmünkéből.*

Alföldy Jenő



Czinder Antal: Petőfi-plakett (bronz, 1972)

ALFÖLDY JENŐ (1939) irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő. Kecskeméten él.